

Tone Smolej (Univerza v Ljubljani)

Slovenski študent na dunajski univerzi v času nacizma

Četrto stoletja po koncu II. svetovne vojne je Jože Javoršek v *Hvalnici zemlje* objavil – v antični ali klasicistični maniri – dialog z mrtvim Janezom Remicem, nekdanjim sošolcem. Če bi bil leta 1971 še živ, bi bil Remic gotovo univerzitetni profesor, ki bi ga čakalo na stotine študentov: »Tvoja predavanja bi pomenila vsem, ki bi te kdaj slišali, intelektualno doživetje prve vrste.« (Javoršek 1971, 87) A zgodilo se je drugače.¹

Jeseni 1940 se je Remic vpisal na ljubljansko filozofsko fakulteto in izbral klasično študijsko skupino, saj je študiral zlasti klasična jezika s književnostma. Fran Bradač mu je predaval helenistično književnost, Milan Grošelj pa rimsko zgodovino. Poleg klasične filologije je bila v tej skupini predpisana še zgodovina starega veka in klasična arheologija. Pri Balduinu Sarii je vpisal zgodovino rimskega cesarstva in epigrafiko. V tej študijski skupini je bila predvidena še primerjalna slovnica indoevropskih jezikov, ki jo je poslušal pri Karlu Oštirju, in zgodovina jugoslovanske književnosti. Pri Francetu Kidriču je poslušal slovensko književnost prve polovice 19. stoletja, pri Antonu Ocvirku razvoj slovenske proze, pri Aleksandru Stojićeviću pa srbsko književnost.

Po koncu letnega semestra, med katerim je izbruhnila vojna, se je Remic junija 1941 vrnil domov na Bled, ki je bil pod nemško okupacijo. Čez poletje se je zaposlil kot ročni delavec, jeseni pa je stopilo v ospredje vprašanje študija. Tisti, ki so ostali v Ljubljani, so lahko s študijem nadaljevali, večje težave pa so imeli Štajerci in Gorenjci (Pibernik 1991, 22). Pod vplivom prijateljev Antona Čopa in Antona Klinarja, ki sta se odločila za študij ekonomije oziroma medicine na dunajski univerzi, se je tudi Remic novembra 1941 odpravil v univerzitetno prestolnico, kjer že poldrugo

1 Članek je nastal v okviru projekta Zgodovina doktorskih disertacij slovenskih kandidatov v avstro-ogrski monarhiji. (1872–1918) (J7-7276). Avtor se za pomoč zahvaljuje Francetu Piberniku, Heleni Janežič, Katji Mahnič, Živi Borak in Mateju Hriberšku.

desetletje ni bilo več veliko slovenskih študentov. Če je bila Štajerska že priključena Reichu, to ni veljalo za Gorenjsko. Remic je bil »staatenlos«, kar ga je skrbelo: »Na univerzi namreč niti vpisan nisem, ker je za to potrebno dovoljenje iz Berlina; prijavil sem se za inozemca slovenske narodnosti, prošnjo odposlal takoj v novembru, pa rešitve še nisem dobil, čeprav so jo vsi drugi inozemci že. Mogoče mi bo minil semester, ne da bi se mogel vpisati; mogoče tudi ne.«² Sam se je prijavil kot inozemec, štajerski študentje pa so se opredelili kot Nemci in so »bili kot taki brez nadaljnega priznani«.³

Le tri leta je minilo od anšlusa in univerza je bila tesno v rokah nacistov oziroma Nationalsocialistične nemške zveze docentov (Nationalsozialistischer Deutscher Dozentenbund), ki jo je vodil Gaudozentenführer. Nacistična usmeritev univerze je bila očitna na Pravni fakulteti, kjer je bilo ukinjeno rimsko pravo, velik poudarek pa je bil na zgodovini nemškega prava ter na družinskem pravu s posebnim ozirom na rasni zakonodaji. Tudi predmetnik Medicinske fakultete je nacistična ideologija vidno zaznamovala, saj so morali študentje poslušati rasno biologijo in rasno higieno. Remičev kolega Klinar je imel vaje iz seciranja pri Eduardu Pernkopfju in je poslušal fiziologijo pri Friedrichu Plattnerju, - oba sta bila goreča nacisti. Predmetnik Filozofske fakultete se je vsaj na prvi pogled manj spremenil, čeprav je vsaka disciplina dodala kakšen nacistični predmet. Na fiziki so kot profesorja astronomije zaposlili Bruna Thüringa, Oberscharführerja iz Münchna, ki je kot predstavnik arijske fizike nasprotoval »judovskim« idejam, da se relativizira vse pojme, kar naj bi vodilo v kaos (Pfefferle, Pfefferle 2014, 145). Nationalsocialistično šolo literarne vede je na dunajski univerzi krajši čas zastopal teatrolog Heinz Kindermann, avtor dela *Dichtung und Volkheit* (Pfefferle, Pfefferle 2014, 145). Na filozofiji je docent Pommer predaval Svetovni nazor nacizma, na zgodovini pa Taras Borodajkewycz predmet Od Versailles do Tretjega Reicha. Pojem Avstrija je bil izbrisan iz naslovov predavanj: Otto Brunner je tako predaval domoznanstvo Jugovzhodne Nemčije (Pfefferle, Pfefferle 2014, 150).

Iz domovine je Remic kmalu prejel novice, da se tam »koljejo med seboj na žive in mrtve«⁴, zato je prijatelju Ivanu Hribovšku zapisal: »Tu na

2 Pismo Branki Pesjak, Dunaj, 22. 12. 1941. NUK Rz. Janez Remic. Ostalina. Inv. št. 23/2010.

3 Prav tam.

4 Prav tam.

Dunaju smo pač na varnem, v primeri z našimi kraji je to prava oaza miru. Človek lahko pozabi na vse in lepo študira naprej.«⁵

Remic je skupaj s kolegoma Čopom in Klinarjem, ki sta se tudi priznavala za Slovence – drugi so izbrali krajšo pot – obiskal rektorja Fritza Knolla, botanika, ki je bil po anšlusu odgovoren za odpušcanje številnih judovskih profesorjev. Rektor je trojici dovolil vpis, še preden so prišle iz Berlina rešitve njihovih prošenj.⁶ Sicer pa so profesorji Remicu že prej priznali dva ljubljanska semestra in ga sprejeli v seminar.⁷ V omenjenem zimskem semestru 1941/42 je Remic na filozofiji pri Hansu Eiblu vpisal predmet o Sokratu, pri Friedrichu Billicsichu pa svetovni nazor tragikov. V ohranjenih Remičevih zapiskih s predavanj je zanimiv naslednji Billicsichev začetek: »Nastanek grške tragedije je potreboval politično vodstvo. Brez grške polis se tragedija ne bi mogla razviti.«⁸ Na zgodovini je pri Josefu Keilu poslušal Uvod v grško epigrafiko ter pri Rudolfu Eggru Upravo rimske republike. Eibl in Egger sta bila člana nacistične stranke, prvi je bil podpredsednik nemške zveze za poljsko Šlezijo, drugi pa direktor dunajske podružnice Arheološkega inštituta Nemškega reicha (Pfefferle, Pfefferle 2014, 287, 307). V akademskem letu 1941/42 je več predmetov (Umetnostna zgodovina grškega srednjega veka, Atenska akropola, Grška umetnost arhaične dobe) poslušal pri umetnostnem zgodovinarju Camillu Praschnikerju, pri katerem je vpisal tudi seminar o zgodovini grškega vaznega slikarstva, kjer se je ukvarjal z Eksekijevo vazo.⁹ ki prikazuje Ahila in Ajaksa pri kockanju. V tem času so odkrili, da je bila Praschnikerjeva stara mati po materini strani Judinja, kar je pomenilo, da je bil po nacističnih rasnih zakonih mešanec druge stopnje. Praschniker se je takoj odpovedal kandidaturi za članstvo v NSPD, o čemer je rektor že naslednjega dne – tako globok je bil strah pred centralo – poročal v Berlin, a se je hkrati zavzel za svojega kolega, ki da je kot prvi v znanosti trdil, da je umetnost nekega naroda v funkciji njegove rase in krvi, hkrati pa je svoje slušatelje opozarjal, zakaj je antična umetnost tako blizu nemškemu človeku. Očitno so pri Praschnikerju napravili izjemo in

5 Pismo Ivanu Hribovšku, Dunaj, 23. 12. 1941. NUK Rz. Ivan Hribovšek. Zapuščina. Inv. št. 29/2007.

6 Pismo B. Pesjak, Dunaj, 26. 1. 1942. NUK Rz. J. Remic. Ostalina. Inv. št. 23/2010.

7 Pismo B. Pesjak, Dunaj, 22. 12. 1941. Prav tam.

8 Zapiski s predavanj. NUK Rz J. Remic. Ms 1203. Mapa 2.

9 Pismo Stanetu Gabrovcu, Dunaj, 28. 4. 1942. NUK Rz. J. Remic. Ostalina. Inv. št. 23/2010.

ga zaradi lojalnosti pustili na položaju (Pfefferle, Pfefferle 2014, 166–167).

Klasična filologija, ki je bil Remičev osnovni študij, je vsaj po predmetih sodeč delovala dokaj odmaknjena od nacistične ideologije, čeprav so tudi tu po anšlusu opravili čistko, saj je bil Karl Mras tedaj predčasno upokojen (Gantar, Senegačnik 2014, 80). Politično najbolj aktiven je bil Johann Mewaldt, ki je bil član NSDAP in od leta 1940 direktor Filološkega seminarja. Gantar (2014, 77) navaja, da so pod njegovim mentorstvom nastale nekatere doktorske disertacije, ki niso skrivale političnega predznaka (npr. *Lik Führerja v Izokratovih političnih spisih, Problem Führerja v stari atiški komediji*). Pri Mewaldtu je imel med drugim Remic v obeh semestrih akademskega leta 1941/42 proseminar iz Izokratovega *Filipa (Philippos)*, v katerem se vladarja spodbuja, naj razširi svojo oblast nad kar največje število barbarov, ter seminar iz Epikurjeve atomske teorije.¹⁰ V pismu zaročenki opisuje, kako je Mewaldt silno navdušen nad Epikurjem, saj ga berejo kot čisto sodobno vzpodbudno branje:

Njegova glavna modrost je tale: človek ima štiri bridkosti in od njih ga je treba osvoboditi, da bo živel na zemlji blaženo življenje. Prva bridkost je strah pred bogovi; če pa veš, da so bogovi neskončno srečna bitja, potem moraš tudi spoznati, da sami nimajo skrbi in jih tudi ljudem ne morejo povzročati, marveč se sploh ne brigajo za naš svet, tudi ti se ne brigaj zanje in srečen boš. Druga bridkost je strah pred smrtjo; vedeti moraš, da je smrt razpad v nič in rešen boš strahu. Tretja bridkost je, da človek ne zna najti mere v slasti; če pa ve, da je meja slasti to, da je bolečina odstranjena, in da je višek sreče že dosežen, ko bolečine ni več, potem boš živel blaženo kakor bog. In četrta modrost: telesne bolečine se ni treba bati; če je huda, ne traja dolgo, če pa je šibkejša, potem znosna in naravnost stopnjuje občutje ugodja v človeku. Vidiš, Epikur je poznal človeka in vedel, kaj ga muči: nič se nismo spremenili: te štiri bridkosti nas tarejo še danes, vkljub temu, da jih je Epikur po svoje rešil. O, njegov odgovor ni tako resničen kakor njegovo vprašanje. Ni čutil, da se človeku hoče tesne zveze z Bogom in da ne more živeti sam zase z iskrico božanstva, ki jo nosi v sebi; potem: smrt je telesni razpad, duševni pa ne more biti, ker je duša nekaj enotnega, nesestavljenega. Lepše so njegove misli o bolečini in ugodju; nek ponos je v njih, da človek lahko obvlada svojo srečo in da

10 Prav tam.

jo more doseči z najskromnejšimi sredstvi. Nima pa prav, da je namen življenja ugodje in vsa sreča človekova telesna strast. Tako, vidiš se je stari filozof boril z zmoto in resnico; človek čuti spoštovanje pred takim samostojnim duhom, ki je s silno odkritosrčnostjo iskal poslednje smisla, hkrati pa žalost, da se resnici ni mogel približati.¹¹

Z Epikurjem se je Remic očitno intenzivno ukvarjal vso zimo leta 1942, saj ga omenja tudi prijatelju Hribovšku:

Sicer navsezadnje ni dosti važno, kaj meni Epikur o neskončnosti in večnosti veselja in bogov ali vendar, zame je bilo doživetje videti, kako se mogočen materialističen sistem v svoji doslednosti sam sebe razdira, nikdar nisem veroval v materializem ali vendar kot neka možnost se mi je vedno ponujal. Odkar sem preštudiral Epikurjev materializem, enega od najkonsistentnejših sistemov, kar si jih moreš misliti, je materializem zame kot odgovor na zadnje človekovo vprašanje izključen.¹²

Sicer je pri prof. Mewaldtu pripravljaj seminar o Nikijevem govoru iz Tukididove *Peleponeske vojne*.¹³ Omenjeni poveljnik je skušal Atence odvrniti od vojne intervencije na Siciliji, vojno je zavračal, ker naj bi oslabila varnost Aten (Tukidides 1958, 329–332). Takšna svetovalna retorika je bila verjetno v letu 1942 zelo aktualna in je lahko vzbujala različne interpretacije.

Drugačna je bila življenjska zgodba profesorja Richarda Meistra, ki je vse do anšlusa deloval kot profesor pedagogike, nato pa so ga nacisti predstavili na latinistiko, kjer je deloval do konca vojne (Gantar, Senegačnik 2014, 77). Pri njem je Remic poslušal Zgodovino rimske književnosti in imel seminar iz Tacitovih *Analov*, kjer je v tretji knjigi obravnaval rimsko potratnost (luxus).¹⁴ Morda so skupaj obravnavali tudi odlomek, v katerem Tacit (1968, 128) poudarja, da samovlade nastanejo, ko ljudje opustijo smisel za enakost in na mesto skromnosti in npravnosti stopa častilakomnost in nasilnost. Gelijske *Atiške noči* (*Noctes Atticae*) so v Meistrovem seminarju obravnavali zlasti kot vir dvanajstih tablic: »Tako se učim tudi ob starih rimskih dvanajstih tablicah in drugih antičnih zakonodajalnih delih razmišljati o sedanjih in

11 Pismo B. Pesjak, Dunaj, 26. 1. 1942. NUK Rz. J. Remic. Ostalina. Inv. št. 23/2010.

12 Pismo I. Hribovšku, Dunaj, 1. 2. 1942. NUK Rz I. Hribovšek. Ostalina. Inv. št. 29/2007.

13 Pismo S. Gabrovcu, Dunaj, 28. 4. 1942. NUK Rz. J. Remic. Ostalina. Inv. št. 23/2010.

14 Prav tam.

mogočih zakonih, o raznih oblikah skupnosti,« je pisal Hribovšku.¹⁵ V fragmentih t.i. dvanajstih tablic je najti najstarejšo rimsko zakonodajo, ki zadeva družinsko, dedno in kazensko pravo. Tu je izražena tudi prepoved pokopavanja mrtvih v mestih ter prepoved porok med patriciji in plebejci. Glede na to, da so nacisti na Pravni fakulteti ukinili predavanja iz rimskega prava, je zanimivo, da je Meister s svojimi študenti v brezpravnih časih obravnaval zadnji rimski zakon, za katerega velja, da je vzpostavil enako pravo za vse (Düll 1971, 9). V tem smislu je mogoče razumeti tudi Remičev zapis, da ga antični zakoni učijo razmišljati tudi o sedanjih.

Po skoraj dveh semestrih študija klasične filologije se je Remicu izkristaliziralo naslednje stališče: »O smislu filologije se več ne sprašujem, zame je nekaj nujnega, da skušam umeti razvoj starih jezikov ali iščem smisla dogajanja v stari zgodovini (mimogrede: Tacita in Thukydidu v seminarju ravno s filozofsko-zgodovinskega stališča obravnavamo) ali da skušam v lepoti starih kamnov in stare besede vzgojiti v sebi čut za vsako lepoto. Ne, filologija me ne bo ogoljufala, pa če bi me vse druge ljubice pustile na cedilu.«¹⁶

V akademskem letu 1942/43 je Remic pisal dnevnik, namenjen zaročenki, katerega kopija se je ohranila. Že decembra se je lotil kolokvija pri Keilu iz grške zgodovine od jonske vstaje do Filipa Makedonskega: »Keila spoštujem kot znanstvenika in človeka, morebiti najbolj med vsemi dunajskimi profesorji« (11. 12. 42). V zimskem semestru 1942/43 je vpisal seminar o jeziku in veri (Religiozna ljudskost v ogledalu jezika), ki je bil zanj »veliko doživetje«. Pri nosilcu Wilhelmu Haversu, direktorju Indogermanskega inštituta, je sicer že prej poslušal predavanja iz grške slovnice in jezikoslovja. Marca je pripravljal nalogo o izrazju »lustrum, lustra«.¹⁷ Beseda je sprva pomenila spravno daritev, ki so jo cenzorji vsako peto leto ob koncu svoje službe po končanem cenzusu darovali za ves narod, nato pa tudi petletno obdobje, petletje (Wiesthaler 2002, 173). Remic se je bal, da je vse skupaj zanič in ga bo profesor pošteno zdelal, kakor je že dve deklici pred njim, a se je obrnilo drugače: »Ne veš, koliko zaupanja vase mi je dal Havers, ki je bil z mojo nalogo zelo zadovoljen. Prevzema me še enkrat

15 Pismo I. Hribovšku, Dunaj, 1. 2. 1942. NUK Rz. J. Remic. Ostalina. Inv. št. 29/2007.

16 Pismo S. Gabrovcu, Dunaj, 28. 4. 1942. NUK Rz. Janez Remic. Ostalina. Inv. št. 23/2010.

17 Pismo S. Gabrovcu, Dunaj, 19. 1. 1943. Prav tam.

večje navdušenje za delo in delam si bajne načrte za svoj študij» (12. 3. 43). Havers je nekatere svoje študente povabil, a si Remic ni upal na obisk v strgani in zamazani obleki: »[S]ploh me tlači nekak kompleks manjvrednosti, ne vem, kje sem ga snel.« (28. 3. 43)

V zimskem semestru 1942/43 je pri prof. Mewaldtu pripravljala seminar iz Ajshilovih *Prinašalk pitnih darov* (*Choepforoe*), drugega dela *Oresteje*, kjer je obravnaval konec,¹⁸ ko Orest opravičuje svoj umor Klitajmestre in Ajgista: »Kar razvnamem se ob lepem tekstu«, je v dnevnik zapisal 30. 3. 1943. Pri Meistru je v seminarju prebiral Varonovo delo *O kmetijstvu* (*De re rustica*), zlasti uvod k drugi knjigi,¹⁹ kjer se primerjajo rimski podeželani in bolj leni meščani. Pozneje se je poglobljala v Ciceronovo delo *Največje dobro in največje zlo* (*De finibus bonorum et malorum*) (1. 3. 43), v katerem je verjetno obravnaval njegov poklon Aristotelu. Meistrov seminar o Varonu, ki je bil v soboto dopoldne, ga ni osrečil: »Sobota poteka prav po starem dnevnem redu: dolgočasni latinski seminar, še dolgočasnejša južina s klepetavimi ljudmi [...]« (3. 4. 43). Sicer pa je tedaj že opravil kolokvij pri Praschnikerju iz grške plastike v času perzijskih vojn. Semester se je končeval in napovedovalo se je slovo: »[Z] nekakim slovesnim občutjem se poslavljam od znanih prostorov, pravim si, da morebiti nikdar več ne bom mogel študirati, slutim, kakor da se bo v mojem življenju nekaj prelomilo« (24. 3. 43). »Pobožno hodim k zadnjim predavanjem. Res ne verjamem, da bi še kdaj mogel tu v miru študirati.« (30. 3. 43) Aprila ga je obiskala policija in ga povprašala, kako je z njegovim državljanstvom: »Mislim si, da do nabora ni več daleč in da bo treba napraviti konec brezcilnosti. Odločitev bo prej ali slej postala neizogibna.« (13. 4. 43) Čeprav so mu študij vendarle podaljšali, se je letni semester 1943 začel z žalostno ugotovitvijo: »Sicer je pa sedaj zelo zabavno v šoli, v naši stroki je število slušateljev padlo na minimum, n. pr. smo bili pri prvih vajah navzoči reci in piši trije možje (en star penzionist, en mlad invalid in en inozemec – Remic Johann).«²⁰

V tem semestru se je Remicu priključil njegov varovanec Ivan Hribovšek, pesnik, ki je pravkar v Beljaku opravil maturo in že prevedel

18 Prav tam.

19 Prav tam. Tudi dnevnik 13. 1. 1943.

20 Pismo Tonetu Ermanu, Dunaj, 16. 5. 1943. NUK Rz. Janez Remic. Ostalina. Inv. št. 23/2010.

Sofoklovo *Antigono*.²¹ Ob vpisu je moral kot vsi tujci predložiti dokazilo o arijskosti, pa tudi priimek je germaniziral v Hribouschek. Glede na dejstvo, da je bil Remic že v šestem semestru, ni presenetljivo, da sta poslušala le malo skupnih predavanj, in sicer Praschnikerjevo o grških kiparjih od Mirona do Kefisodota, Glaserjevo o Platonovih zasnutkih države, Mewaldtovo o rimskih pesnikih in Huberjevo o francoskem besedotvorju. Skupaj sta obiskovala tudi seminar o dvanajstih tablicah in francoski lektorat. Hribovšek je poslušal še predavanja na filozofiji, pri Keilu grško državoslovje, pri Meistru pa nacionalnopolitične antične vrednote izobraževanja. Pri Mewaldtu je imel še proseminar o Plutarhovem Cezarju, pri Glaserju pa je obiskoval filološka proseminarja. Remic in Hribovšek sta skupaj prebirala Evripida, brskala za klasiki v umazanem antikvariatu (29. 5. 43) ter se pogovarjala o grških besedilih v slovenskih heksametrih (3. 7. 43).

V tem semestru je Remic vpisal Mewaldtov seminar o Aristofanovih *Ptičih (Ornithes)*: »Razživim se v grškem seminarju pri Aristofanu. To je tako branje, da se mora človek tudi pod vislicami (to je nekako moj položaj) božansko krohotati.« (8. 6. 43) Meistrov sobotni seminar o zakonih dvanajstih tablic ga tokrat ni zanimal: »[S]obota stoji zmerom v znamenju pustega Meistrovega seminarja: sama poslovnost, uradnikovanje, sladko čvekanje. In ko se ga rešim, sedim sam doma in ne vem, kam bi s sabo.« (19. 6. 43) V tem semestru tudi ni bil posebno zadovoljen s torkovimi predavanji o rimski poeziji: »Najhuje je pri Mewaldtu, kjer mora ta topoglava počasnost vsako navdušenje človeku zamoriti.« (6. 7. 43) V akademskem letu 1942/43 je Remic pri romanistu Josefu Huberju vpisal več predmetov, primerjalno fonetiko francoščine, italijanščine in španščine, etimološke vaje iz francoske leksike ter francosko besedotvorje. Huber je bil pozneje znan po pismu, ki ga je septembra 1943 poslal dekanu. Ker je spričo italijanske izdaje v njem

21 Že prej mu je v pismu 3. 3. 1943 natančno popisal življenjski standard : »[V]pis za vsak semester stane na filozofski fakulteti normalno okrog 80 RM, malo več ali manj, gre namreč po tem, koliko ur vpišeš. Če prineseš zadostno število kolokvijskih spričeval, ti ga zbijejo na kakšnih 30 RM. Najteže je s stanovanjem, ki ga je muka dobiti; normalna študentovska sobica stane takole okrog 40 RM, dobiš pa tudi luknje, v katerih se da za kakšno marko ceneje živeti. Ko imaš stanovanje, si dosegel že višek blaženosti; s hrano nimaš dosti skrbi, ker gre po enotnih kartah, iz enotne kuhinje, samo navaditi se je moraš (tu pride stara kranjska modrost do veljave: kdor gre na Dunaj, mora pustiti trebuh zunaj). Če hočeš trikrat na dan jesti, boš plačal kakšne 2 RM. Torej velja tukaj življenje na mesec do sto mark in kakšno paro čez. (posebno če daleč stanuješ in se moraš voziti s tramvajem).« NUK Rz I. Hribovšek. Ostalina. Inv. št 29/2007.

nastal odpor, da bi v nemških študentih še vzbujal zanimanje za italijansko literaturo, prosi vodstvo fakultete, da sme odpovedati najavljeno predavanje o Dantejevem *Infernu* za prihajajoči semester (Pfefferle, Pfefferle 2014, 143). A veliko vprašanje je bilo, koliko je takrat sploh še bilo nemških študentov, saj je Remic že poleti 1943 tožil, da se na Huberjevih predavanjih iz francoskega besedotvorja neredko zgodi, da med kakšnimi dvajseterimi deklicami samo on hlače nosi.²² V tem semestru je vpisal pri Eiblu vaje iz Kantove *Kritike razsodne moči*: »Mož mi je od sile simpatičen in kar žal mi je, ko pomislim, da ga najbrž nikoli več ne bom poslušal.« (7. 7. 43) Dne 17. 7. 43 je zadnji dan, ko je še smel postopati na univerzi: »Dovoljenja do zdaj seveda nisem dobil in sem zaradi tega toliko bolj razposajen. S ponosom berem pred Meistrom svojo nalogo – mislim, da je zadnjikrat, kar stojim za katedrom filološke predavalnice na dunajski univerzi!« Za seminar je dobil oceno sehr gut.

Do nadaljnjega je še vedno obiskoval univerzo in vzbudil pozornost profesorjev: »Hodim še zmerom v seminar; tudi Ivan pride. Toliko časa, dokler naju ne bodo spodili! Mewaldt je zvedel za najino zadevo in se mi ponudi, da bi na sekretariatu posredoval. Morebiti bo kaj opravil.« (20. 7. 43)

Ker so se razmere v rajhu slabšale zaradi porazov nemške vojske na zunanjih bojiščih, očitno tudi vplivnemu Mewaldtu ni uspelo. Obvezno študentsko počitniško delo je Remic opravljal v dunajski univerzitetni knjižnici, kjer ga je kdaj obiskal tudi Keil (6. 8. 43), nato pa je pozno jeseni sprejel delo pri neki dunajski časopisni agenciji, hkrati pa je obžaloval, da ne more nadaljevati študija (Pibernik 1991, 31–33), saj bi po sedmem semestru že lahko opravljal rigoroze. Pibernik (1991, 33–34) domneva, da je fragment razprave o vplivu Evpolidove komedije *Prilizovalci* (*Kolakes*) na Platonov mladostni dialog *Protagoras* morda povezan s pripravami za doktorat, saj se grški filozof večkrat pojavlja v Remicjevih dunajskih zapisih. Decembra 1943 se je v Remicu porodila misel, da bi slovenski literati na Dunaju začeli izdajati ilegalno literarno revijo ali zbornik. Prva številka, v kateri so zbrane pesmi Ivana Hribovska, Jožeta Šmita in Janeza Remica, je izšla konec marca 1944 (Pibernik 1991, 34). A kmalu se je moral Remic soočiti z novimi izzivi, saj ga je čakal vpoklic v nemško vojsko, ki bi se mu lahko izognil z odhodom v partizane, do katerih pa je imel po očetovi smrti negativno stališče. Razmišljal je še o tretji možnosti, ki pa se je izjalovila (Pibernik, 1991, 36). V nemški uniformi se je

²² Pismo B. Pesjak, Dunaj, 7. 7. 1943. Prav tam.

znašel v domačih krajih, nato pa je bil premeščen v Nemčijo, aprila 1945 pa prestopil k domobrancem in postal poveljnik tržiške postojanke.

Dunajska univerza je po vojni spet odprla svoja vrata, na klasično filologijo se je po sedmih letih prisilne upokojitve vrnil Mras, ki je začel s predavanji o Horaciju in Vergiliju, Meister se je vrnil na pedagogiko, kot prorektor pa se je ukvarjal z denacifikacijo univerze in proforskega kadra. Številni profesorji so bili odpuščeni (zgodovinar Egger, filozof Eibl), nato pa upokojeni. Upokojena sta bila tudi Huber, ki se je kljub nekdanjemu odporu nato spet ukvarjal z italijansko dialektologijo, in Mewaldt, ki je poslej prevajal Epikurja. A njihov nekdanji študent slovenske narodnosti je v tem času že ležal ubit v brezni. Jože Javoršek (1971, 91), ki je vojno preživel v partizanskih vrstah, si je vse življenje očital, da ga ni pravočasno rešil, in pogumno zapisal, da bi morali tiste, ki so neposredno krivi za Remičevo smrt, postaviti pred sodni stol, saj so pobili enega najumnejših Slovencev.

Literatura

- Ajshil (2008): *Oresteja*. Prevedel Marko Marinčič. Ljubljana: Modrijan.
- Cicero (1972): *Največje dobro in največje zlo*. Prevedla Fran Bradač in Tone Ločnikar. Maribor: Obzorja.
- Düll, Rudolf (1971): »Einführung«. V: *Das Zwölftafelgesetz*. München: Ernst Heimeran Verlag, str. 7–14.
- Gantar, Kajetan, Senegačnik, Branko (2014): *Sofoklova Antigona v prevodu Ivana Hribovska*. Ljubljana: Družina.
- Javoršek, Jože (1971): *Hvalnica zemlji*. Maribor: Obzorja.
- Pfefferle, Roman, Pfefferle, Hans (2014): *Glimpflich entnazifiziert. Die Professorenschaft der Universität Wien von 1944 in den Nachkriegsjahren*. Wien: Vienna University Press.
- Pibernik, France (1991): *Slovenski dunajski krog (1941–1945)*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Tacit (1968): *Anali*. Prevedel Fran Bradač. Maribor: Obzorja.
- Tukidides (1958): *Peleponeška vojna*. Prevedel Janez Fašalek. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Wiesthaller, Fran (2002): *Latinsko-slovenski slovar. L-Perf*. Ljubljana: Kres.